

KIND VAN DE SPERMABANK

Wie zonder zaad een kind wil, kan dat via anonieme spermadonatie. Maar een biologische vader zonder gezicht, zorgt voor vragen zonder antwoord...

DOOR EVELIEN RUTTEN. FOTO'S: MANUEL MENDOZA.

Hoeveel van jouw unieke eigenschappen zijn genetisch bepaald en hoeveel door de omgeving waarin je opgroeide? Misschien is dat voor jou zo klaar als een klontje en vind je het niet zo'n belangrijke vraag. Maar als je op een dag te horen krijgt dat je een donorkind bent en je 50 procent DNA deelt met een onbekende, wordt die genetische link misschien plots wél relevant. Het is als een blinde vlek vol informatie waar je niet bij kunt. Zo ervaren **Steph Raeymaekers** (43) het toch. Zij werd verwekt met het zaad van een anonieme donor en staat al tien jaar op de barricades opdat de anonimiteit wordt opgeheven. "Het feit dat een donor anoniem blijft, is eigenlijk een verloochening van het kind, nog voor het verwekt is. De strijd die ik vandaag voer, gaat over het recht op fundamentele informatie. Medisch, maar ook over je afkomst en potentiële verwantschappen. Niet enkel ik, ook mijn kinderen, andere donorkinderen én de wettelijke kinderen van spermadonors moeten op de hoogte zijn dat ze misschien dichte verwanten hebben. In **Nederland** is er een groep van negentig donorkinderen ontdekt met dezelfde donorgene. Zij komen elkaar soms letterlijk tegen op Tinder. Mijn zoon wilden we inschrijven in een populaire middelbare school. Achteraf bleek dat er ook een nicht van hem schoolliep: de dochter van mijn op dat moment nog onbekende halfzus. **België** is een klein land. De grootste groep Belgische donorkinderen is intussen met negen, maar dat kunnen er uiteraard nog veel meer worden. Niet iedereen weet van zichzelf dat het een donorkind is of doet een DNA-test. Drie van hen studeerden op hetzelfde moment aan dezelfde universiteit. Ze liepen samen op die campus rond en hadden verliefd kunnen worden. Dat is toch bangstigend?"

PARALLELE GESCHIEDENIS

Steph werd geboren als deel van een drieling, in een gezin waar ze zich nooit echt thuis voelde. De band met haar papa was koel en afstandelijk, hij bleef altijd een beetje een vreemde. Op zijn schoot zitten voelde onnatuurlijk, er was geen connectie. "Mijn moeder wou

kinderen, maar hij niet. Toen bleek dat hij onvruchtbaar was, kozen ze voor een donorkind. Het werden er ineens drie tegelijk. Een cadeau, maar ook geen cadeau. Op papier waren we een perfecte, klassieke familie. Maar ons gezin was verre van perfect. Mijn vader verloor zich in zijn werk als zelfstandige en mijn moeder bleef alleen thuis met de kinderen. Ze had altijd gedacht dat als ze kinderen had, ze gelukkig zou worden, maar dat was niet het geval. Ze raakte verbitterd en heeft het ons zelfs kwalijk genomen dat we bestonden. Uiteindelijk waren we meer een last dan een zegen. We zijn opgegroeid met het gevoel dat we er niet mochten zijn." Toen Steph als twintiger te horen kreeg dat ze een donorkind is, vielen de puzzelstukjes op hun plaats. Heel haar jeugd was er dat grote gemis: het gevoel dat er naast haar eigen verhaal nog een andere, parallelle geschiedenis was die verborgen bleef. Eindelijk werd die leegte benoemd. "Maar die ongelukkige kindertijd is niet dé reden waarom ik uiteindelijk op zoek ben gegaan naar mijn biologische vader. De klik kwam toen ik zelf kinderen kreeg. Mijn zoon lijkt keihard op mij: echt genetica *in your face*. Zo fascinerend. Het onzichtbare werd zichtbaar. Ik begon me af te vragen waar ik vandaan kwam. Niets is zo raar als beseffen dat er iemand rondloopt die jouw biologi-

'Niets is zo raar als beseffen dat er iemand rondloopt die jouw biologische vader is en dat jij geen toegang krijgt tot die informatie'

STEPH RAEYMAEKERS,
DONORKIND

‘Uit een DNA-test bleek dat mijn drielingzus een andere vader heeft dan onze drielingbroer en ik’

STEPH RAEYMAEKERS,
DONORKIND

sche vader is en dat heel veel mensen beslist hebben dat jij geen toegang krijgt tot die informatie. Integendeel: het wordt je zo moeilijk mogelijk gemaakt. Nadat ons tweede kind werd geboren - twee druppels water mijn man - moest ik het weten. Zien. Vergelijken. Herkennen.”

SPERMACKTAIL

Steph bijt zich als een pitbull vast in dossiers, DNA-resultaten, stambomen, krantenartikels en gesprekken met mogelijke getuigen. Ze laat geen enkel pad onbewandeld. “De gerespecteerde arts die mijn ouders had behandeld, de godfather van de spermadonatie die zowat alle fertiliteitsartsen in ons land heeft opgeleid, bleek het niet zo nauw te nemen met de regels. Hij had zagezegd zaad van één donor gebruikt, maar uit een DNA-test bleek dat mijn drielingzus een andere vader heeft dan onze drielingbroer en ik. Er is dus een cocktail van sperma toegediend bij mijn moeder. De dokter had mijn moeder gezegd dat de donor een vader met gezonde kinderen was, maar in werkelijkheid ronselde hij gewoon jonge studenten op de VUB, waar hij les gaf. De donoren werden totaal niet gescreend, hun medische achtergrond was onbekend. Hoe langer ik zocht, hoe meer schandalen er naar buiten kwamen. Vandaag heb ik het echt gehad met artsen die liegen. Het is heel heftig om te beseffen dat je het resultaat bent van een sociaal experiment.” Nadat ze in een Amerikaanse DNA-databank een match vindt, wordt de zoektocht concreter. Steph ontdekt een halfzus en twee halfbroers. En dan, na zeventien (!) jaar stamboom- en DNA-onderzoek, ook haar biologische vader.

DE ADVOCaat VAN DELPHINE

“Ik stuurde een bericht via Messenger, maar hij antwoordde niet. Ik probeerde het dan maar via zijn Facebookvrienden. Een van hen heeft me uiteindelijk ingelicht dat hij drie jaar daarvoor was gestorven aan een agressieve kanker. De grond onder mijn voeten zakte weg.” Steph probeert contact op te nemen met zijn familie. “Ik vond zijn zus, het huis waar hij had gewoond, zijn nichtjes... Aanvankelijk wilde zijn familie niets met me te maken hebben. Mijn verschijning raakte oude fa-

miliewondes aan. Maar ik wou enkel mijn verhaal kunnen afsluiten. Dat is me ook gelukt, dankzij de advocaat van **Delphine Boël**. Omdat ik zekerheid wilde, vroeg ik om een DNA-test. Hij schreef de familie een brief en daardoor hebben ze erin toegestemd. En nu weet ik het: hij was het écht. Een heel complexe, doch betoverende man. Een kunstenaar. Hij is gestorven met de gedachte dat hij niks heeft achtergelaten, maar hij had vijf kinderen en acht kleinkinderen. Had ik hem maar eerder gevonden, misschien had ik nog iets kunnen betekenen in zijn leven. Mijn dochter gaat naar de kunstacademie en ik had zo graag gehad dat ze zich samen konden amuseren in zijn atelier. Ik heb kunstwerken van hem gevonden, die staan nu in mijn huis. Dat is leuk. Maar ik moet het doen met de kruimels die van tafel vallen. Als ik familiefoto's zie van hem, denk ik altijd dat ik daar tussen had moeten staan. Ik lijk op die mensen. Anderen hebben het me echter niet gegund.”

IK BEN EEN BAM

De getuigenis van Steph belicht één kant van het verhaal. Maar er is ook de kant van ongewenst kinderloze ouders die dankzij spermadonatie een gelukkig gezin kunnen stichten, zoals **Sanne Gys** (49). Zij vond nooit de juiste partner, maar had wel een grote kinderwens. “Ik had al enkele relaties gehad, maar niet met iemand waar ik de rest van mijn leven bij wou blijven, laat staan samen kinderen krijgen. Op mijn 39ste kwam ik een BAM tegen, een Bewust Alleenstaande Moeder. Zij was zwanger geraakt met het zaad van een spermadonor en ik besloot er zelf ook voor te gaan. Door mijn leeftijd kon en wou ik niet langer wachten. Zo kwam ik terecht bij het Algemeen Ziekenhuis Jan Palfijn in **Gent**. Er was een screening om te kijken of ik psychologisch in aanmerking kwam, maar die was niet zo streng. Toen ik mijn gynaecoloog voor de eerste keer zag, kwam hij vrij nors over, maar hij bleek enorm bezorgd en begripvol: ‘Wie ben ik om te zeggen dat jij geen kind zou mogen hebben? Bij gewone koppels bemoeien we ons ook niet. Als mijn dochter in dezelfde situatie was als jij, zou ik ook willen dat iemand haar zou helpen’. Bij hem voelde ik me geen nummer, hij nam zijn tijd.” ▶

‘Al van kleins af weten mijn kinderen dat er een man was in een ver land die zijn zaadjes heeft gegeven aan mama’

SANNE GYS, MOEDER
VAN DONORKINDEREN

DEENSE DONOR

“Tijdens het tweede gesprek moest ik papieren invullen met mijn donorwensen. Welke uiterlijke kenmerken ik belangrijk vond. Hoe groot hij moest zijn. De kleur van zijn ogen. Ze zoeken dan een geschikte donor in hun database. Ik wou twee kinderen en vond het ontzettend belangrijk dat dezelfde donor twee keer zou gebruikt worden, opdat mijn kinderen écht broer en zus zouden zijn. Dat werd zo vastgelegd en voor mij geregeld. Ze kozen een donor uit **Denemarken**. In Gent kun je ook Belgische donors kiezen, maar die wachttijd is langer. Daarna begon het proces van hormonen nemen, inseminatie, echo's, morgen terugkomen, twee weken wachten en testen. Heel lang wachten dus. Je voelt alle symptomen van een zwangerschap, zelfs al kun je nog niet zwanger zijn. Uiteindelijk is het allemaal goed gelukt en nu heb ik twee heerlijke kinderen: een zoon van tien en een dochter van acht.”

ONVINDBAAR

Sanne kreeg sperma van een volledig anonieme donor. “Hij is onvindbaar. Zelf ben ik geadopteerd, ik weet dus hoe het voelt om niet te weten wie je vader of moeder is. Ik zeg tegen mijn kinderen, die volledig op de hoogte zijn, dat het oké is om verdrietig te zijn. Ze kwetsen mij er niet mee. In ons huis zijn geen taboes. Al van in hun kleuter-tijd weten ze dat er een man was in een ver land die zijn zaadjes heeft gegeven aan mama. Andere mensen in mijn omgeving zijn soms bezorgd. De kinderen gaan hun echte papa nooit kennen, zal dat geen problemen geven? Dat is waar en inderdaad, dat is niet niks. Maar het is ook erg als je een vader hebt die niet naar je omkijkt. Mijn zoon zei onlangs nog dat veel kinderen bij hem op school gescheiden ouders hebben en dat ze week om week ergens anders wonen. Hij zou dat verschrikkelijk vinden en aanvaardt de situatie, hij is graag bij mij. Het is uiteraard erg pittig zo in mijn eentje, maar er zijn weinig gezinnen waar alles perfect is. Zolang mijn kinderen gelukkig zijn en vriendjes hebben, denk ik dat we goed bezig zijn. Als ze in de puberteit komen en met vragen zitten, pakken we dat dan wel aan. Ze weten dat ze mij alles mogen zeggen. Niks is onbespreekbaar. Misschien maken we zelfs ooit een roadtrip door Denemarken, als ze hun land van herkomst wat beter willen leren kennen.”

‘Ik zeg tegen mijn kinderen dat het oké is om verdrietig te zijn. Ze kwetsen mij er niet mee’

SANNE GYS, MOEDER VAN DONORKINDEREN

EXPERT AAN HET WOORD

Tinne Claes, historica en auteur van *Zaad zonder naam: een biografie van de spermabank*

België is een van de weinige landen in Centraal-Europa waar spermadonoren nog anoniem mogen blijven. Officieel heet het dat deze anonimiteit de donoren en de wensouders beschermt. Donoren hebben hier dus geen wettelijke verplichtingen ten opzichte van hun donorkind, maar daaruit volgt ook dat het kind geen recht heeft op informatie over zijn of haar afkomst. Historica **Tinne Claes** (KU Leuven) dook in de mysterieuze wereld van de spermabanken en schreef er een verrassend aangrijpend boek over: *Zaad zonder naam*.

Je bent als een detective op zoek gegaan naar de eerste dokters in ons land die spermadonors gebruikten om kinderloze koppels te helpen, maar sprak ook met donorkoppels en donorkinderen. Waarom heb je je vastgebeten in dit onderwerp?

CLAES: “Er is heel veel geschreven over wat mensen deden om geen of minder kinderen te krijgen. De twintigste eeuw stond in het teken van de pil en de bevrijding van de seksualiteit. De mensen kennen dat verhaal. Maar de andere kant, die van de ongewenste kinderloosheid, is veel minder bekend. En dat terwijl er op dat vlak toch ook veel medische ontdekkingen waren, zoals hormoonbehandelingen, ivf en de spermabank. De kindwens is een van de meest wezenlijke onderwerpen in een mensenleven. In die context vond ik de geschiedenis van de spermabank een heel prikkelend onderwerp.”

Je schetste een onthutsend beeld van die begindagen. De pioniers namen het niet zo nauw met de regels.

CLAES: “Vandaag heb je spermabanken, maar toen werden vrouwen geïnsemineerd met sperma dat bijna op hetzelfde moment werd gedoneerd. Donor en koppel zaten bijna gelijktijdig in de wachtzaal. Er was nauwelijks screening van de donoren of voor hoeveel donorkinderen het zaad werd gebruikt. Sperma werd ook gemixt in cocktails. De dossiers werden angstvallig geheimgehouden en zijn veelal vernietigd. De ziekenfondsen waren geen betrokken partij, er was dus geen registratie van de behandelingen. Pas sinds

2008 worden gegevens over fertiliteitsbehandelingen genoteerd, waardoor we eigenlijk geen idee hebben hoeveel donorkinderen er in België precies rondlopen. De meesten weten van niets.”

Heel aangrijpend zijn de gesprekken met bejaarde ouders, die in het grootste geheim zwanger werden van spermadonors en er nu nog steeds met moeite over kunnen spreken.

CLAES: “Hoe ouder de mensen, hoe moeilijker ze het vonden om erover te praten. Bij tachtigplussers is het taboe rond onvruchtbaarheid nog zeer groot. In hun jonge jaren was er een groot gebrek aan open communicatie. Het was niet gepast om je emoties te uiten. Voor dit onderzoek had ik er nooit bij stilgestaan dat een onvervulde kindwens een leven lang duurt. Jij wordt geen moeder, al je vriendinnen wel. Zodra die grootmoeder worden, komt het verdriet terug naar boven. Ook voor mannen is het moeilijker om erover te praten. Een van de bejaarde vrouwen die ik sprak, ging apart zitten met mij. Ze wilde niet dat haar man kon horen wat ze vertelde. In hun tijd was het doodnormaal om als vrouw de ‘schuld’ op jou te nemen. Als er geen kinderen kwamen, lag het aan hen. Nooit aan de man. Zijn mannelijkheid zou daardoor te veel in vraag gesteld kunnen worden. Vandaag is er gelukkig veel meer openheid. Dat is een goede evolutie.”

Die openheid, of het gebrek aan openheid, is een rode draad doorheen het boek. In een bredere maatschappelijke context speelt openheid ook een grote rol. Steeds meer donorkinderen eisen het recht op informatie. Een goede zaak?

CLAES: “Wetenschappers hebben onderzoek gedaan naar de geluksfactor van donorkinderen. Het slechtste scenario is als donorkinderen pas na de puberteit te weten komen dat ze donorkind zijn. Dat kan echt aanvoelen als verraad: er is tegen jou gelogen. Maar als het heel vroeg wordt verteld, als er dus openheid is van in het begin, hebben die kinderen er duidelijk minder last van.”

Dus ofwel vertel je alles meteen ofwel zwijg je voor altijd?

CLAES: “Dat zegt het onderzoek toch, maar ik heb enkele moeders kunnen interviewen die jarenlang alles hebben geheimgehouden. Ze vertelden me dat het steeds moeilijker werd om te zwijgen, zeker naarmate de kinderen ouder werden. Kleuters stellen geen vragen, maar pubers zijn zoekende. Stel je ook eens voor dat je bij de dokter zit en dat hij vraagt of er kanker in de familie zit. Als je als moeder op zo'n moment moet liegen... Dat kan enorm wringen. Vroeger dachten dokters dat de ouders het hele donorverhaal zouden ‘vergeten’ als die kinderen er eenmaal waren, maar in de praktijk blijkt dat niet zo te zijn. De opvoedouders zien bepaalde genetische eigenschappen en gaan zich geregeld de vraag stellen waar het vandaan komt. Mensen vergeten niet.”

Hoe komt het dat België nog steeds anoniem donorschap onderschrijft?

CLAES: “We zijn steeds meer een uitzondering. Momenteel staat België alleen, samen met enkele landen in **Oost-Europa** en **Spanje**. In **Nederland** staan ze veel verder, maar daar zijn recent dan ook enkele schandalen losgebarsten. Denk maar aan de controverse rond **dokter Karbaat**, die zijn eigen sperma gebruikte bij koppels en daardoor de biologische vader is van zeker 81 kinderen. Bij ons zie je de laatste jaren ook steeds meer activisme, maar het komt trager op gang. Dat heeft volgens mij te maken met onze cultuur van stilzwijgen. Het katholicisme. De abortuswet is ook hallucinant laat gestemd in vergelijking met andere landen. Daarin zie ik een grote rol weggelegd voor de christendemocraten, die heel lang de politieke macht hadden. Alle wetten over ethische thema's werden van de politieke agenda geweerd. Het werd doodgezwegen. Pas toen ze niet meer in de regering zetelden, werd bijvoorbeeld de euthanasiewet gestemd. De politieke context speelt hier dus zeker een grote rol.”

Gaat het activisme iets uithalen? Zullen donorkinderen het recht krijgen om te weten wie hun biologische vader is?

CLAES: “Ik denk het wel. Het zou me sterk verbazen als België de enige uitzondering zou blijven. Meerdere politieke partijen hebben al aangegeven dat die anonimiteit op de schop moet. Maar ook al komt het er niet van, échte anonimiteit is tegenwoordig meer en meer fictie geworden. Door de opkomst van betaalbare DNA-testen en internationale databanken, kan de anonimiteit niet meer worden gegarandeerd. Iedereen is te vinden.”

Is dat een goede zaak?

CLAES: “In zekere zin wel. Donorkinderen die vragen hebben over hun identiteit, kunnen dan een antwoord krijgen.

Anderzijds weet ik niet hoe dat praktisch in zijn werk zal gaan. In landen waar de anonimiteit is afgeschaft, voeren ze sperma in uit het buitenland, vooral Denemarken. Een man die uiteindelijk vijftig nakomelingen blijkt te hebben, gaat echt niet de moeite doen om al die kinderen te leren kennen. En niet elk donorkind voelt de behoefte aan informatie. Ik denk dat het belangrijk is om in België zelf meer spermadonoren te vinden die het niet erg vinden om bekend te zijn. Je kunt je terecht vragen stellen bij commerciële spermabanken, die aan de lopende band kinderen produceren alsof het een massaproduct is.” ●

‘Het slechtste scenario is als donorkinderen pas na de puberteit te weten komen dat ze donorkind zijn. Dat kan echt aanvoelen als verraad’

ZAAD ZONDER NAAM. EEN BIOGRAFIE VAN DE SPERMA-BANK, VERSCHENEN BIJ UITGEVERIJ LANNOO, € 22,99.